

ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

16 січня 2013 року

м. Київ

№ 2

Про внесення до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України доповнень і змін, що стосуються участі прокурора у судовому процесі

Із змінами і доповненнями, внесеними постановою пленуму Вищого господарського суду України від 9 липня 2015 року № 4

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України **постановляє:**

У зв'язку зі змінами, які відбулися у Законі України "Про прокуратуру" та в Господарському процесуальному кодексі України з питань участі прокурора у судовому процесі, внести такі зміни і доповнення до постанов пленуму Вищого господарського суду України.

1. Пункт 1 втратив чинність

(у зв'язку з втратою чинності постановою пленуму Вищого господарського суду України від 11.10.2010 р. № 2 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 09.07.2015 р. № 4)

2. В абзаці першому пункту 1 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 16 "Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову" виключити слова "чи його заступника, який подав позов".

3. У підпункті 7.2 пункту 7 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 17 "Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами":

3.1. Абзац перший викласти у такій редакції:

"За змістом статті 113 ГПК і частини четвертої статті 37 Закону України "Про прокуратуру" судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами, зокрема, за заявою Генерального прокурора України, його першого заступника та заступника, прокурора Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя і прирівняних до них прокурорів.";

3.2. Останнє речення абзацу другого викласти в такій редакції: "При цьому участь у розгляді справи може взяти й інший прокурор, а не той, який подавав заяву про перегляд судового рішення, і не обов'язково належний до названих у частині четвертій статті 37 Закону України "Про прокуратуру".

4. У першому реченні підпункту 3.1 пункту 3 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 18 "Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції" виключити слова "чи їх заступників".

5. У першому абзаці підпункту 7.1 пункту 7 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 9 "Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України" виключити слова "чи його заступника".

6. Текст постанови пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 7 "Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам" викласти в такій редакції: "З метою однакового і правильного застосування законодавства про участь прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам, дати господарським судам такі роз'яснення.

1. Відповідно до частини першої статті 29 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК) прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступати за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. З метою вступу у справу прокурор може подати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судових рішень господарських судів, заяву про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду. Поняття "прокурор" визначене у статті 56 Закону України "Про прокуратуру", а права прокурора стосовно подання позовної заяви (заяви) в порядку господарського судочинства, внесення апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення господарських судів, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України - статтею 37 названого Закону.

У вирішенні питання про порушення справи за позовною заявою прокурора господарському суду слід виходити з такого.

Згідно з абзацом четвертим частини першої статті 2 ГПК господарський суд порушує справи за позовами прокурорів, які звертаються до господарського суду в інтересах держави. Частиною другою згаданої статті передбачено, що у позовній заяві прокурор самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах, за відсутності ж такого органу або відсутності у нього повноважень зазначає про це в позовній заяві.

Відповідно до пункту 2 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 08.04.99 № 3-рп/99 зі справи за конституційним поданням

Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (далі - Рішення Конституційного Суду України) під поняттям "орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах", зазначеним у частині другій статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України, потрібно розуміти орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, якому законом надано повноваження органу виконавчої влади.

Відповідні повноваження органу місцевого самоврядування визначаються з огляду на вимоги Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Системний аналіз приписів статті 361 Закону України "Про прокуратуру" і норм ГПК (зокрема, статті 29 та пункту 6 частини першої статті 81) свідчить про наявність у прокурора права на звернення до господарського суду з позовом в інтересах громадянина (в тому числі фізичної особи-підприємця) за наявності підтверджених належними доказами підстав, передбачених частиною другою статті 361 названого Закону, та з урахуванням правил статті 12 ГПК стосовно підвідомчості справ господарському суду.

При цьому необхідно враховувати, що відповідно до пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури" від 18.09.2012 № 5288-VI на території адміністративно-територіальних одиниць, на яких центри надання безоплатної вторинної допомоги не розпочали надання такого виду правової допомоги, органи прокуратури можуть здійснювати представництво в суді інтересів громадян з такої підстави, як неспроможність громадянина через свій матеріальний стан самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження.

Згідно з частиною другою статті 29 ГПК у разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, або в інтересах громадянина зазначений орган чи громадянин набуває статусу позивача, а в разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави, в якій зазначено про відсутність органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, або про відсутність у такого органу повноважень щодо звернення до господарського суду, прокурор набуває статусу позивача і як такий зазначається у позовній заяві.

Закон не обмежує право прокурора на подання позову в інтересах держави в особі того її органу, що перебуває поза територією, на яку поширюються повноваження даного прокурора.

Право прокурора на подання позову до господарського суду не ставиться законом у залежність від наявності у прокурора матеріалів прокурорської перевірки з того питання, з якого подано позов.

2. Статтею 13 Закону України "Про прокуратуру" передбачена можливість створення спеціалізованих прокуратур на правах обласних,

міських, районних та міжрайонних прокуратур. Тому прокурори мають право звертатись до господарського суду з позовами в інтересах держави на загальних підставах. Прокурори беруть участь у судовому засіданні на підставі службових посвідчень.

3. Господарський суд повинен оцінювати правильність визначення прокурором органу, на який державою покладено обов'язок щодо здійснення конкретних функцій у правовідносинах, пов'язаних із захистом інтересів держави.

Інтереси держави мають чітко формулюватися й умотивовуватися прокурором.

У випадках неправильного визначення прокурором позивача, тобто органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, господарський суд на підставі пункту 1 частини першої статті 63 ГПК повертає таку позовну заяву і додані до неї документи без розгляду.

Якщо господарський суд помилково порушив провадження у справі за позовом прокурора, в якій неправильно визначено позивача за вимогами про захист інтересів держави, такий позов підлягає залишенню без розгляду відповідно до пункту 1 частини першої статті 81 ГПК.

Однак у разі коли прокурором подано позовну заяву в інтересах держави як позивачем (частина друга статті 2, частина друга статті 29 ГПК), то господарський суд не вчиняє процесуальних дій, зазначених в абзацах третьому і четвертому цього пункту постанови; в таких випадках повернення позовної заяви або залишення її без розгляду можливе лише за наявності підстав, зазначених відповідно у пунктах 1, 2, 3, 5 - 9 частини першої статті 63 або в пунктах 1, 2, 5, 6 частини першої статті 81 ГПК.

При цьому якщо прокурор у позовній заяві не вказав обставин, пов'язаних з порушенням інтересів держави або з обґрунтуванням необхідності захисту таких інтересів, то господарський суд повертає позовну заяву без розгляду на підставі пункту 3 частини першої статті 63 ГПК. У разі ж коли суд у зазначених випадках помилково порушив провадження у справі за позовом прокурора, відповідний позов залишається без розгляду згідно з пунктом 1 частини першої статті 81 названого Кодексу.

4. За змістом частини другої пункту 3 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді включає не лише подання прокурором позовної заяви, але й розгляд будь-якої іншої справи за ініціативою прокурора.

Такою іншою справою може бути справа про банкрутство, порушена господарським судом за заявою прокурора із зазначенням кредитора - державного органу, уповноваженого державою здійснювати функції у спірних правовідносинах, наприклад, органу державної податкової служби як органу стягнення обов'язкових платежів.

5. Відповідно до статті 18 ГПК прокурор є самостійним учасником судового процесу.

Згідно із статтею 361 Закону України "Про прокуратуру" представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні

прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Формою цього представництва є, зокрема, участь у розгляді судами справ.

У статті 29 ГПК визначено повноваження прокурора як учасника судового процесу у позовному провадженні.

Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди. Наведене не позбавляє сторони у справі права укласти мирову угоду і подати її на затвердження суду; якщо прокурор, який бере участь у справі, заперечує проти цього шляхом подання мотивованих письмових заперечень, суд може відмовити в затвердженні такої угоди.

Відмова прокурора від поданого ним позову не є обов'язковою для позивача, і так само відмова позивача від позову не є обов'язковою для прокурора, оскільки така відмова не означає вибуття позивача з процесу чи зміни його процесуального статусу. У відповідних випадках спір підлягає вирішенню по суті. У разі коли обидва згадані учасники судового процесу - прокурор і позивач - заявили про відмову від позову, суд може припинити провадження зі справи згідно з пунктом 4 частини першої статті 80 ГПК, з урахуванням вимог частини шостої статті 22 ГПК; такі ж наслідки настають, якщо позивач відмовився від позову (повністю або в певній частині), а прокурор, зі свого боку, не підтримує відповідні позовні вимоги та не наполягає на їх задоволенні, про що він письмово або усно (із зазначенням про це в протоколі судового засідання) повідомив суд. Винятком з цих правил є відмова громадянина від позову, який було подано у його інтересах прокурором; у такому разі позов залишається без розгляду на підставі пункту 6 частини першої статті 81 ГПК.

Якщо позивач за поданим прокурором позовом звертається до господарського суду із заявою про збільшення чи зменшення розміру позовних вимог, зміну предмета або підстав позову, то суд має з'ясувати думку прокурора з відповідного питання, і в разі якщо останній не підтримує зазначених дій позивача, - відмовити в задоволенні такої заяви. У подальшому такий позивач за необхідності не позбавлений права самостійно звернутися з позовом до господарського суду на загальних підставах.

6. Згідно з частиною п'ятою статті 361 Закону України "Про прокуратуру" прокурор самостійно визначає підстави для представництва у судах, форму його здійснення і може здійснювати таке представництво у будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом.

Статтею 29 ГПК передбачено представництво прокуратурою інтересів держави в господарському суді у формі участі прокурора у розгляді вже порушеної справи. Прокурор може вступити з власної ініціативи у справу, провадження в якій порушено за позовом інших осіб, на стороні як позивача, так і відповідача, або третьої особи чи особи, яка не брала участі у справі, але щодо якої господарський суд вирішив питання про її права та обов'язки.

Прокурор може брати участь також у вже порушеній справі про банкрутство й представляти інтереси громадянина і держави в особі учасників справи про банкрутство.

Згідно з частиною третьою статті 29 ГПК про свою участь у вже порушеній справі прокурор повідомляє господарський суд письмово, а в судовому засіданні - також і усно.

Господарським судам слід мати на увазі, що законодавством України не передбачено ухвалення будь-яких окремих процесуальних документів з приводу вчинення прокурором зазначених дій, так само як і можливості відмови господарським судом прокуророві у його вступі у справу, здійсненому шляхом повідомлення суду про свою участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб.

Відповідне письмове повідомлення прокурора залучається судом до матеріалів справи, а участь прокурора в ній відображається в описовій частині судового рішення, прийнятого зі справи. Прокурор вважається таким, що взяв участь у справі, з дня одержання господарським судом згаданого письмового повідомлення, тобто дня його реєстрації у канцелярії суду.

З метою забезпечення захисту інтересів держави господарський суд може своєю ухвалою повідомити прокурора про розгляд справи для вирішення прокурором питання щодо вступу у справу.

7. З огляду на припис частини п'ятої статті 23 Закону України "Про прокуратуру" прокурор вправі у разі відхилення його подання в цілому чи частково або неповідомлення прокурора про результати розгляду подання звернутися до господарського суду з відповідним позовом, з урахуванням суб'єктного складу сторін спору та вимог статті 12 ГПК щодо підвідомчості справ господарським судам. Зазначене право може бути реалізоване прокурором як одразу після постановлення органом акта (рішення), прийняття посадовою особою рішення, вчинення нею дій або допущення бездіяльності, які прокурор оспорує, так і після використання такого засобу прокурорського реагування, як подання. Отже, саме лише невнесення прокурором подання щодо акта, який суперечить закону, а так само подання стосовно рішення чи дії посадової особи не позбавляє прокурора права на звернення до суду з позовом.

Частиною шостою згаданої статті передбачено 15-денний строк для звернення прокурора до суду з позовом із числа тих, що зазначені у частині п'ятій цієї ж статті. Даний строк є процесуальним і в разі його пропуску з поважних причин може бути відновлений господарським судом згідно із статтею 53 ГПК за заявою прокурора чи з ініціативи суду. Слід також мати на увазі, що додержання цього строку є обов'язковим лише в тих випадках, коли прокурор звертається з позовом після внесення ним подання згідно із статтею 23 названого Закону.

8. Відповідно до статей 29, 91, 107, 11115 і 113 ГПК, статей 361 і 37 Закону України "Про прокуратуру" формою представництва прокуратурою інтересів держави може бути подання прокурором апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України, заяви

про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, а також вступ у справу та участь у розгляді справи, порушеної за позовами інших осіб.

Згідно із статтею 37 Закону України "Про прокуратуру" право внесення апеляційної, касаційної скарги надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а Генеральному прокурору України, прокурорам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, спеціалізованих прокуратур (на правах обласних), міжрайонним прокурорам, прокурорам міст, районів, районів у містах та прирівняних до них спеціалізованих прокуратур, їх першим заступникам і заступникам - незалежно від їх участі у розгляді справи.

За приписом частини сьомої статті 361 названого Закону з метою вирішення питання про наявність підстав для внесення апеляційної, касаційної скарги, заяв про перегляд судових рішень у передбачених ГПК випадках, а також для вступу у справу за позовом (заявою) іншої особи прокурор має право знайомитися з матеріалами справи в господарському суді, робити виписки з неї, отримувати копії документів, що знаходяться у справі.

Право внесення заяви про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами надано Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, прокурорам Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя і прирівняним до них прокурорам.

Оскільки прокурор може вступити у справу на будь-якій стадії розгляду справи, він має право на подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами в межах своєї компетенції незалежно від його участі у справі на попередніх стадіях її розгляду, тобто у першій, апеляційній чи касаційних інстанціях.

Отже, у відповідній інстанції господарського суду немає правових підстав для повернення апеляційної, касаційної скарги, а також заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами лише тому, що прокурор не звертався з позовною заявою у цій справі.

Відповідно до визначеної законом компетенції прокурор вправі подати апеляційну, касаційну скарги лише у справах зі спорів, що стосуються інтересів держави, громадянина, в тому числі у справах про банкрутство, що стосуються інтересів держави або громадянина. У разі подання прокурором апеляційної або касаційної скарги чи заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без зазначення того, у чому саме полягає порушення інтересів держави, господарський суд повинен повернути її на підставі відповідно пункту 1 частини першої статті 97, або пункту 1 частини першої статті 1113 ГПК, або пункту 5 частини шостої статті 113 ГПК і винести з цього приводу ухвалу.

Однак якщо прокурор є позивачем у справі і відповідну скаргу чи заяву подано ним у межах його повноважень, визначених Законом України "Про прокуратуру", то господарський суд не вчиняє процесуальних дій, зазначених в абзаці сьомому цього пункту постанови, а, за відсутності інших підстав для повернення (відмови в прийнятті) поданої прокурором скарги (заяви), здійснює її розгляд по суті.

9. Прокурор користується певними процесуальними правами також на стадії виконання рішення, ухвали, постанови господарського суду.

Відповідно до статті 121 ГПК прокурор має право подати заяву про відстрочку або розстрочку виконання рішення, ухвали, постанови, зміну способу та порядку їх виконання, яке підлягає розгляду господарським судом на загальних підставах.

Прокурор вправі оскаржити дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів відповідно до вимог статті 1212 ГПК.

Що ж до укладення мирової угоди у процесі виконання судового рішення, то відповідне право прокурору не надано.

10. У застосуванні припису частини першої статті 116 ГПК щодо видачі наказу у справі, в якій прокурор здійснював представництво інтересів громадянина або держави в суді, господарським судам слід виходити з такого.

Якщо позивачем у справі є прокурор, то в разі задоволення позову стягнення здійснюється або інші дії вчиняються на користь зазначеного прокурором стягувача, а наказ про таке стягнення видається прокурору на підставі поданої ним суду відповідної письмової заяви або згідно з такою ж заявою прокурора надсилається стягувачу рекомендованим чи цінним листом за адресою, зазначеною в позовній заяві, або іншою адресою, вказаною прокурором.

Якщо ж позивачем визначено орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах, то стягнення здійснюється або інші дії вчиняються на користь зазначеного прокурором стягувача, і наказ господарським судом видається або стягувачу, або прокурору, який брав участь у справі на підставі тієї відповідної письмової заяви, що надійшла до суду першою (в разі одночасного надходження заяв і стягувача, і прокурора наказ видається прокурору), а за відсутності такої заяви (заяв) надсилається стягувачу рекомендованим чи цінним листом за адресою, зазначеною в позовній заяві, або іншою адресою, вказаною стягувачем чи прокурором.

Що ж до наказів про стягнення сум судового збору в доход державного бюджету України, то вони в будь-якому разі надсилаються до місцевих органів державної податкової служби.

11. Судам необхідно враховувати, що за змістом статті 40 Закону України "Про прокуратуру" право щодо зміни, доповнення, відкликання, відмови від позову (заяви), апеляційної, касаційної скарги надано не лише прокурору, який їх подав, а й прокурору вищого рівня, його першому заступнику чи заступнику.

12. Конкретні питання, пов'язані з організацією представництва прокурором у суді інтересів громадянина або держави, в тому числі порядком подання позовних та інших заяв, внесення апеляційних та касаційних скарг, повноважень прокурора щодо їх підписання, виконанням судових рішень тощо, регулюються також у відповідних наказах Генерального прокурора України, обов'язкових для всіх органів прокуратури. У разі необхідності господарські суди мають звертатися до таких наказів.

13. Визнати таким, що втратило чинність, роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 22.05.2002 № 04-5/570 "Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам" (з подальшими змінами)".

Голова Вищого
господарського суду України

(підпис)

В. Татьков

Секретар пленуму Вищого
господарського суду України

(підпис)

Г. Кравчук